

Σύμφωνα με τον Γάλλο φιλόσοφο, ο τεχνικός ορθολογισμός της κοινωνίας του θεάματος αποτελεί προέκταση της δυτικής φιλοσοφίας
Από τον Δημήτρη Γκινουσάτη

Νοσταλγώντας τη «γυμνή αλήθεια»

Κάθε απόπειρα να πραγματευτεί κανείς κριτικά το χειμαρρώδες έργο-μανιφέστο του μαρξιστή διανοούμενου και καλλιτέχνη Γκι Ντεμπόρ διατρέχει τον κίνδυνο να παρερμηνευτεί, για δύο λόγους. Πρωτίστως, επειδή ενδέχεται να εκληφθεί λανθασμένα ως επιχείρημα υπέρ της σύγχρονης απολυταρχικής βιομηχανίας του θεάματος, που προάγει την «κοινωνικά οργανωμένη φαινομενικότητα». Δευτερευόντως, επειδή προσκρούει μοιραία στις ηθικές κατηγορίες ενός χλιαρού ανθρωπισμού, ο οποίος μπορεί μεν να ανακουφίζει την αλλοτριωμένη συλλογική συνείδηση, αλλά δεν κομίζει μια ουσιαστική γνώση του σύμπαντος των τεχνικών μέσων. Το επιστημολογικό ερώτημα που προτίθεται να θέσω είναι το ακόλουθο: πόσο ριζοσπαστικό είναι το σημαντικό και πάντα επίκαιρο κριτικό εγχείρημα του Ντεμπόρ; Πρόκειται όντως για μια εκ θεμελίων κριτική στο δυτικό οφθαλμοκεντρικό πολιτισμό ή κατά βάθος αντλεί τα μεθοδολογικά εργαλεία του από την ίδια την παράδοση που καταγγέλλει;

Η προϊούσα εκμηχάνιση της αντίληψης –συνέπεια της ολοκληρωτικής κυριαρχίας των τεχνικών μέσων στις κοινωνίες του ύστερου καπιταλισμού– συνήθως παρουσιάζεται από τη σύγχρονη κριτική σαν μια ολέθρια κατάσταση, η οποία σηματοδοτεί την απώλεια ενός υποτιθέμενου φυσικού βλέμματος πάνω στα πράγματα καθαυτά. Ο κοσμοθόρυβος των αναλογικά και ψηφιακά παραγόμενων εικόνων που κατακλύζουν τη δημόσια και ιδιωτική σφαίρα αίρει την αμεσότητα της εμπειρίας και αλλοιώνει την αισθητηριακή αντίληψη, μεταβάλλοντας τον «πραγματικό κόσμο σε απλές εικόνες», οι οποίες ωθούν προς μια «υπνωτική συμπεριφορά».

Αυτή η εικονοκλαστική στάση –η οποία πενθεί τη διάλυση της συμπαγούς, ζώσας εμπειρίας των αντικειμένων– δεν προσδιορίζει μονάχα την κριτική του Ντεμπόρ στη μυθοποιητική δύναμη του καπιταλιστικού εικονικού ψευδόκοσμου αλλά και τις εργασίες άλλων σπουδαίων κριτικών στοχαστών, όπως ο Ζαν Μποντριγιάρ και ο Πολ Βιριλιό. Οι τελευταίοι συνδέουν την ακραία αρμάτωση των αισθήσεων με μια πολιτική της αμνησίας: το άμεσο, αυθεντικό βίωμα εξαφανίζεται μέσα στις δευτερογενείς εικονικές παραστάσεις του. Και ετούτο γιατί οι νέες υπεραφαιρετικές, οργανικές εικόνες, σχεδόν επικολημένες στους οφθαλμικούς ιστούς, αναλαμβάνουν να δομήσουν την οπτική αντίληψή μας: αυτή δεν ισοδυναμεί πλέον με παθητική υποδοχή ενός εξωτερικού ερεθίσματος αλλά με ενεργητική

οπτικοποιητική δραστηριότητα.

Η θεολογική ιδέα ενός ανεικονικού πραγματικού κόσμου που κείται πέραν των αισθητών σχηματοποιήσεών του –μια ιδέα που διαπνέει συνολικά την επιχειρηματολογία του Ντεμπόρ– είναι συνυφασμένη με τη δίψα για πραγματική παρουσία, η οποία, ιστορικά, έλκει την καταγωγή από μια μακρά φιλοσοφική παράδοση, εκείνη της δυτικής μεταφυσικής. Πράγματι, ολόκληρος ο κλασικός φιλοσοφικός λόγος –από τον Παρμενίδα και τον Πλάτωνα μέχρι τον Τερτυλλιανό, τον Άγιο Αυγουστίνο και τον Χέγκελ– συνεχεται από εμπάθεια προς τη φαινομενικότητα, την οποία απωθεί συστηματικά στη σφαίρα της ψευδαίσθησης, της πλάνης και του μη όντος.

Ενάντια σ' αυτή την παράδοση στρέφεται παραδόξως ο Ντεμπόρ, υποστηρίζοντας ότι ο τεχνικός ορθολογισμός της κοινωνίας του θεάματος αποτελεί προέκταση της δυτικής φιλοσοφίας, κυριαρχούμενης από τις κατηγορίες της όρασης. Τη στιγμή όμως που ψέγει τον οφθαλμοκεντρισμό επικαλείται και αναπαράγει το κατεξοχήν σχήμα αυτής της παράδοσης: τη γυμνή αλήθεια. Δηλαδή μια οπτική μεταφορά πίσω από την οποία κρύβεται πάντοτε το μεταφυσικό αίτημα να διασπαστεί η σκληρή κρούστα των φαινομένων (η επίφαση), προκειμένου να ιδωθούν τα πράγματα μέσα στη γυμνότητά τους (η φυσική πραγματικότητα).

Ηδη από την εποχή του Διαφωτισμού υπάρχει μια άλλη, πολύ πιο ριζοσπαστική κριτική, η οποία δεν μένει στα μεταφυσικά δυαρχικά σχήματα (πραγματικό - φαινομενικό, φυσικό - τεχνητό) αλλά διερωτάται για την προέλευση αυτών των σχημάτων. Αυτή η κριτική –που θεμελιώθηκε από τον Καντ και κορυφώθηκε με τον Νίτσε– μας μαθαίνει ότι δεν υπάρχει μια ανεικονική φυσική πραγματικότητα, την οποία παραμορφώνουν οι εικόνες του τεχνικού βλέμματος. Απεναντίας, η πραγματικότητα παράγεται κάθε φορά και θεσμοποιείται από τις φαντασιακές προβολές και τις σημασιολογικές ενότητες –από εικόνες– που εμείς κατασκευάζουμε για να εννοήσουμε τον κόσμο. Πρόκειται για μια πρωτογενή αναπόφευκτη αυταπάτη, που είναι σύμφυτη με τη γνώση, την εμπειρία και τη συγκρότηση του κόσμου.

Αυτή την κριτική ο Ντεμπόρ μοιάζει να την αγνοεί.

Ο Δημήτρης Γκινουσάτης είναι υπ. διδάκτωρ Φιλοσοφίας & Αισθητικής των Μέσων στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.